

Argentinadansk:

Danskargentinerne særlige ordforråd

Af Jan Heegård Petersen og Karoline Kühl

I *Mål og Mæle* nr. 1 (2018) fortalte vi om de danskargentinske samfund som opstod som følge af den danske udvandring til Argentina i perioden 1850–1920. Ca. 13.000 danskere udvandrede til Argentina, og omkring 8.000 slog rødder i landet og etablerede danske kolonier, fortrinsvis på pampaen sydvest for Buenos Aires omkring byerne Tandil, Tres Arroyos og Necochea, men også i hovedstaden Buenos Aires og i Eldorado i junglen i det nordligste Argentina. Op til den dag i dag har efterkommerne holdt det danske sprog i live, side om side med spansk. I sig selv er det imponerende at nogle af efterkommerne kan spore dele af deres slægt fire generationer tilbage i Argentina, altså at de er efterkommere af de allerførste udvandrere, og at de stadig taler et flydende og ubesværet dansk – endda i nogle tilfælde uden nogensinde at have været i Danmark! Dette vidner om en stærk dansk identitet og kulturarv, sideløbende med en naturlig tilpasning til det argentinske samfund.

De mange år med en tosproget dansk samfundsgruppe og spansk som det dominerende samfundssprog har dog haft konsekvenser. Det danske sprog i Argentina lyder nemlig på visse punkter anderledes end i Danmark, både hvad angår lyden af

sproget, grammatikken og ikke mindst ordforrådet, som vi vil se nærmere på i denne artikel.

Gode, gamle danske ord

Spørger man danskargentinerne om der er noget særligt ved den måde de taler dansk på, får man ofte svaret, »ja, det er jo det gamle danske vi taler«. Det er en sandhed med modifikationer, selvom der i danskargentinerne ordforråd er en række ord som vi i dagens Danmark vil betegne som ældre eller måske dialektale. Fx hører vi ofte hos flere talere ord som *isskab* for »køleskab«, *tornyster* for »rygsæk«, *skidtspand* for »skraldespand«. Lidt sjældnere men ikke ualmindeligt er *purk*, *viv*, *fiffig*, *øg* (»gammel hest«), *pyntelig* »pæn, dekorativ« og *lutter*, som i *det var lutter komedier vi fik ovre fra Danmark*. En af vores informanter har været verdensrekordholderske i svævefly, altså i at holde et svævefly i luften længst muligt. Hun fortalte os at det var noget hun gik hen og blev *durk-dreven* til, altså »temmelig god til«.

Argentinadansk har også ord som stadig bruges i den ældre del af den danske befolkning, men som for en yngre dansker vil være påfaldende. Det gælder de ret almindelige tidsangivelser *i fjor* og *i forfjor*, udsagnsordet *drage* som bevægelsesverbum, og

så drog man til gudstjeneste, og det gælder toordsudgaverne *alle tider* for ›altid‹ og *for det for* ›fordi‹. Lærerinde er nærmest enerådende som betegnelse for en kvindelig lærer, og man kan også støde på fx *præstinde*. Der ligger sandsynligvis en påvirkning fra spansk bag dette idet spansk har obligatorisk markering for køn på mange professionsbetegnelser, fx *profesor-profesora* ›lærer, underviser, professor (af han- og hunkøn, henholdsvis)‹. Nærmest Karen Blixens kan det lyde når informanterne bruger *ganske* som i *her er der meget meget rolig, ja vi kan ganske glemme at lukke vores dør eller det var ganske forskrækkelig*. Andre uvante ord for en nutidig dansker er nok også det dialektprægede *bagnavn* ›efternavn‹ og i *førstningen* ›først‹.

Hvor påfaldende disse ord end måtte være fra en nutidig dansk vinkel, er de dog ikke de mest karakteristiske træk ved ordforrådet. Den status tilfalder spanske ord eller danske ord der i deres betydning er påvirket af spansk.

Spanske småord

Så godt som alle talere bruger argentinske diskursord, som i litteraturen ofte betegnes som indholdstomme. Deres rolle i en talestrøm er at sammenfatte et udsagn, modificere talerens holdning til det sagte, appellere til lytterens forståelse eller blot være fyld- eller tøveord. Her nævner vi nogle af de mest almindelige. *Bueno* ›god; godt‹ bruges i en konkluderende eller sammenfattende betyd-

Sprogblanding på gravsten. ›Tak‹ på spansk, familiebetegnelser på dansk.

ning a la ›og så er der ikke mere at sige om det‹, fx *men hvis man var gift med en dansk pige, bueno, ja, så kunne man godt deltage eller jamen, det var den måde vi levede på, bueno*. Det spanske udtryk *a ver* ›lad os se‹ bruges som markør for selvrettelse: *jeg har et billede her, næ, a ver, nej, det er vist i den anden der*. Det spanske *este*, som egentlig er et påpegende stedord, ›denne‹, bruges som tøveord og ofte i meget svækket udtale, fx »æh« eller »æhd«: *der er blevet bygget noget nyt nu, este, hvad hedder det, en mercado* (›... et supermarked‹). Og den spanske nægtelse *no* ›nej, ikke‹ bruges rask væk som påhængsudtryk der appellerer til modtagers forståelse, svarende til dansk *ikk'* eller *vel*: *gammelt dansk og nyt dansk det er meget forskelligt, no og vi var ikke så unge mere, no*.

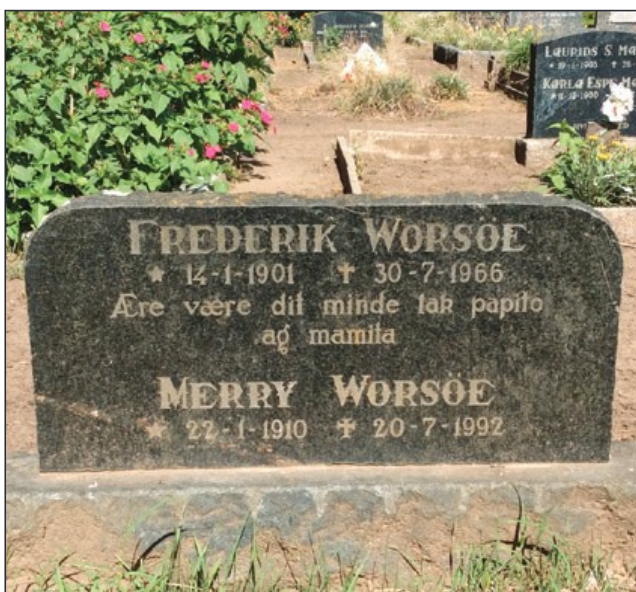
Det er normalt i sprogkontaktsituationer at vi ser sådanne småord indlånt med den funktion at markere en form for sammenfatning eller talers

holdning til det ytrede. På dansk har vi fx de engelske lån *okay*, *all right*, *anyways*, *well* o.a., der kan siges at have lignende funktion.

Spanske navneord

I en sprogkontaktsituation er det også helt naturligt at bruge mere indholdstunge ord fra det påvirkende sprog. I argentinadansk er det substantiver der udgør den helt dominerende del af de spanske låneord, mens kun meget få adjektiver og adverbier indlånes. Nogle eksempler er *det er fuldstændig liberales programmer* (*liberal* 'politisk liberal, højreorienteret', *det var femten dage*, *alt mad incluido* (*incluido* ›inkluderet‹), og *jo, totalmente* ›jo, helt klart‹ (*totalmente* ›'helt, totalt‹). Verber lånes også, men de tilpasses som regel på særlig vis dansk grammatik. Det vender vi tilbage til.

Når der bruges spanske ord, er der

Danske familiebetegnelser med spanske diminutiver, *papito* og *mamita*, svarende til ›lille-far‹ og ›lille-mor‹.

tale om både ord, som der pga. kulturforskellene mellem Argentina og Danmark ikke findes nogen indlysende dansk ækvivalent for, og ord som umiddelbart godt kan lade sig oversætte. Det er almindeligt at disse lån optræder »ubesværet«, dvs. ganske naturligt i talestrømmen uden fx ledsagende tøven, selvafbrydelse el.lign. Helt som forventet betegner de allerfleste af de genkommende låneord kulturelle forhold eller naturforhold der er specifikke for Argentina, eller forhold som er vigtige i talernes dagligdag. Således hører vi typisk spanske ord inden for betydningsområder som: Mad: *medialuna* ›lille sød croissant‹, *asado* ›grillmåltid‹, *parilla* ›grill‹, *morcilla* ›(særlig argentinsk) blodpølse‹. Uddannelse: *primario* ›grundskole‹, *secundario* ›skolegang der svarer til fra 5. til 9. klasse‹, *profesor* ›lærer, underviser‹. Samfund og historie: *comisión* ›kommission, bestyrelse, udvalg‹, *gaucho* ›argentinsk cowboy‹. Landbrug: *tranquera* ›led der adskiller marker eller mark fra vej‹, *estancia* ›stor gård‹, *chacra* ›mindre gård‹, *peón* ›landarbejder‹, *galpón* ›lade‹. Fauna: *peludo* ›(behåret) bæltedyr‹, *mosquito* ›myg‹.

Andre låneord har åbenlyse danske ligheder, fx *bebé* ›baby, spædbarn‹, *protestante* ›protestant‹, *psicóloga* ›psykolog‹ og *pingüino* ›pingvin‹. *Director* høres tit brugt om leder af enhver slags, ikke kun i erhvervslivet. Man kan fx være *director af koret* ›korleder‹. Når disse ord ovenikøbet får danske udtaletrek, kan man diskutere om de er spanske lån eller ord

med tvetydigt sprogligt tilhørsforhold.

Tilpasning til dansk

Spanske ord kan indlånes i ubøjet form, fx *der lærte jeg at spise peludo* (*peludo* ›stort og behåret bæltedyr; *Chaetophractus villosus*), eller med spansk bøjning: *det er alt pinos* ›der er kun fyrretræer«. Men ikke sjældent optræder de spanske navneord med dansk bøjning, fx *chacraen* ›jordstykker« og *gauchoer* ›argentinske cowboys«. I nogle tilfælde kan den spanske endelsesvokal falde bort, og så kan man tale om at ordet er mere integreret i dansk: *der er en time herfra ind til oculisten* (*oculista* ›øjenlæge«) og *de kom fra Pampen* (*pampa* ›pampa; prærie, slette«). Tilpasningen til dansk tager endnu et skridt når ordene får dansk udtale, fx *stød i pampa*: »pampa'en« eller »pam'pen«. Helt integreret hos alle talerne er de spanske ord *campo* ›land, jord, landbrugsjord; gård med tilhørende jord« og *cuadra* ›boligblok; længde på kvadrat som argentinske byer ofte er inddelt i«. *Campo* optræder næsten altid i bestemt form og med stød, *campen*, og nogle talere foretrækker endda staveformen *kampen*. Ordet indgår også i sammensætninger, fx *campleje* ›leje af jord, forpagtning«. Spansk *cuadra* bliver på argentinadansk til *kvadre*, dvs. med ›fladt« a, blødt d, schwa-udtale af slutvokalen og bortfald af r, som jo også er almindeligt på standarddansk i rime-*ne bladre – smadre* m.fl.

Et særligt tilfælde har vi med

Retfærdig fordeling af de to sprog, Dit minde lever, først dansk, så på spansk.

mate. *Mate*, som udtales »martæ« på spansk, er Argentinas nationaldrik og indtages som styrkende og læskende drik. Den 'præpareres' (se nedenfor) ved at man overhælder tørrede blade fra *yerba*-planten med kogt vand og lader det trække et stykke tid. Derefter indtager man teen ved at suge den op gennem et særligt, smalt sugerør af metal. Eller, som man siger på argentinadansk, *man sutter mate*. I den danskargentinske udtale bliver ordet omfortolket til at være en slags te, hvad det på sin vis jo også er, og får udtalen "mate", med tryk og stød på anden stavelse.

Talord

De danske talord over 20 volder de fleste talere problemer. Selv hos talere uden meget spansk indflydelse siges talordene oftest på spansk, undertiden efterfulgt af forsøg på selvrettelse. Det spiller her nok ind at de danske talord som bekendt ikke har en ›logisk« opbygning. Den spanske måde at lave talord på, fx *jeg er*

født i treinta y seis ›.. '36‹ (tredive og seks) er mere gennemskuelig.

Udsagnsord

Når udsagnsord indlånes, er det reglen at de bliver gjort danske med endelsen *ere*. I mange tilfælde ligner det spanske verber som danner stammen, et dansk ord der har en lignende eller beslægtet betydning, fx: *hvordan kunne I kontakte med os* (sp. *contactar con* ›sætte sig i forbindelse med‹), *jeg kan godt lide at tørre blomster og traktere dem med glycerin* (sp. *tratar* ›behandle noget‹), *de viser hvordan en æblekage skal præpareres* (sp. *preparar* ›forberede, lave‹) og *man skal blive ved med at praktisere det og holde det ved lige* (sp. *practicar* ›øve sig‹).

I andre tilfælde skal man have viden om spansk eller engelsk for til fulde at forstå hvad der tales om, fx: *og så atterede jeg folk der kom i butikken* (sp. *atender* ›tage sig af, betjene‹, og så kan man undersøge efter forskellige ting (sp. *investigar* ›undersøge, opdage‹), *men nu er han jo jubileret* (sp. *jubilar* ›gå på pension‹), *du skal ikke molestere mig* (sp. *molestar* ›genere‹) og *båndoptageren er coneceteret til en forstærker* (sp. *conectar* ›forbinde‹).

Kalker og betydningskred

Det spanske islæt i det argentinadanske ordforråd er ikke altid lige indlysende. Nogle gange må man spidse ører for at opdage påvirkningen. Det gælder naturligvis når vi har at gøre med ›kalker‹, fx et dansk ord der har

fået en ny betydning fra et tilsvarende ord i spansk.

Det mest gennemgående eksempel er *kende* som kan erstatte ›lære at kende‹: *da jeg kendte min mand havde jeg kommet sammen med en argentiner*. *Kende* i betydningen ›kunne et sprog‹ er også almindeligt: *mine forældre kendte ikke spansk, de talte kun dansk*. *Kende* kan også betyde ›blive bekendt eller fortrolig med‹: *kendte du Paulo og hans far Ernesto?* (›har du mødt Paolo og hans far Ernesto‹) og *så blev han kendt med sin job* (›så blev han fortrolig med sit arbejde‹). I en lidt mere udvidet betydning kan *kende* også betyde ›se‹ eller ›opleve‹, fx *har du kendt Den Danske Skole og Den Danske Kirke og Den Danske Klub og alle de ting vi har?* og *vil du kende haven?* – begge eksempler på spørgsmål fra informanten til intervieweren.

Kalde bruges undertiden for ›sige‹ i eller hvad kalder man, når informanterne kommer i tvivl om hvad et ord hedder, hvad der ikke er så mærkværdigt; det hedder jo fx ›hvad kalder man det‹, med ›det‹. Og nogle gange kan man høre *kalde* om navne på steder, hvor *hedde* nok vil være det mest naturlige på standarddansk: *det er det vi kalder La Dulce* (om den lille by La Dulce lidt nord for Necochea på pampaen). *Kalde* kan også bruges som ren efterligning af det spanske *llamar* ›kalde, ringe til‹, fx i dette citat fra en beskrivelse af hvor vigtigt det er at man har den rigtige mand til at forestå en *asado*, det traditionelle argentinske grillmål-

tid: og når der skal være *asado* så kalder de på en der har sin egen måde at stege på

(›... ringer til ...‹). Eller: så sagde de vi må kalde på politiet (›... ringe til ...‹).

Også *tage* har fået en ny betydning, igen på grund af afsmitning fra spansk, hvor *tomar* kan betyde både ›tage fat i‹ og ›drikke‹, fx *tager du kaffe eller mate?* ›vil du have kaffe eller mate at drikke?‹. Og skal en bygning rives ned, så bliver den på argentinidadansk *smidt ned* eller *væltet*: *bare de ikke smider ned de pæneste bygninger eller han vil ikke have det gamle hus væltet, men nu står det jo og falder sammen alligevel.*

Eksemplerne er alle med verber. Men skred i ordbetydningen ses også ved substantiver. *Dreng* og *pige* kan bruges om mænd og kvinder, som kalke af spansk *chico* og *chica*, og *kommission* er en udbredt betegnelse for ›bestyrelse‹, *klasse* kan betyde en undervisningstime, som ›clase‹ på spansk; ›klasse‹ kan så betegnes med *grad* (sp. *grado*).

»Ad hoc-sammensætninger«

Den sidste type vi vil nævne, viser at danskargentinerne kan de danske måder at danne nye ord på. Vi ser således mange sammensætninger som ikke findes på standarddansk selvom de for så vidt sagtens kunne findes. Nogle af dem bruges ikke på dansk fordi vi bruger et andet ord, andre fordi ordet har en særlig betydning. Et eksempel på sidstnævnte type er *tyskerpige* ›pige eller

En lidt usædvanlig dansk inskription, nok en direkte oversættelse fra spansk.

kvinde af tysk afstamning‹, som jo kan have en særlig medbetydning, ›feltmadras‹, i en dansk, historisk sammenhæng. Et andet eksempel er *efterskole*, som er brugt for det spanske *secundario*, der nærmest svarer til det gamle *realskole*.

Som eksempler på sammensætninger der svarer til et andet muligt standarddansk ord, har vi *barnetid* ›barndom‹, *ølfabrik* ›bryggeri‹, *jernstakit* ›gitter‹, *mælkefabrik* ›mejeri‹, *landbrugsmand* ›landmand‹, *børnesko-*

le ›grundskole‹, *familietræ* ›stamtræ‹ og *påhængshus* ›tilbygning‹. Man kan også bruge sammensætninger til betegnelse for institutioner hvor vi på standarddansk oftest vil bruge en anden måde at sætte ordene sammen på, fx *protestantuniversitetet* ›det protestantiske universitet‹, *katolikpræst* ›en katolsk præst‹ og *tyskerskolen* ›den tyske skole‹.

Afrunding

Vi har med denne artikel givet en række eksempler på de typiske særtræk ved det danskargentinske ordforråd. Det kan synes overvældende, men gennemgangen har ignoreret hvor stor en variation der faktisk er blandt talerne. Enkelte talere kan klare sig igennem et interview på dansk helt uden spanske låneord, påfaldende kalker og endda med

dansk fagsprog. Andre er ikke blege for at inddrage spansk i den løbende talestrøm. Og andre igen bruger måske nok umiddelbart et spansk ord, men er opmærksomme på at det kan hedde noget andet på »rigtigt« dansk. Samlet set er der dog relativt og måske overraskende få spanske låneord. I vores database, som vi omtalte i det sidste nummer af *Mål og Mæle*, er det kun omtrent 1 % af det samlede ordforråd der er spansk. Det understreger, mener vi, hvor godt og solidt et dansk danskargentinerne taler, vel mærke også dem der kan spore deres slægt i Argentina fire til fem generationer tilbage.

Jan Heegård Petersen,
lektor, ph.d.

Karoline Kühl,
lektor, ph.d.

Inskription med lidt ældre dansk: eders.

Forskningsprojektet »Danske Stemmer
i USA og Argentina«
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab
Københavns Universitet